

El “Pacte del Toro”, quaranta anys després o els prolegòmens de l'autonomia política de les Illes Balears vists des de Menorca

Estam al maig de 2018 i han passat gairebé quaranta-un anys de l'adveniment de la democràcia al nostre país. I quaranta-un anys són molts o són pocs, tot depèn de la realitat que vulguem avaluar. Jo confés que sent la distància que ens separa d'aquell llarg estiu de 1977 durant el qual vaig viure molt intensament els preparatius d'un sistema democràtic que notàvem a les palpentes i davant el qual tots agafàvem posicions. Avui, quan ja fa més 30 anys que estic fora de la militància política, tornaré sobre aquells anys intentant oferir un testimoni de l'època amb la idea que en tingueu una visió de primera mà -per tant, subjectiva- del que jo vaig viure aquells dies.

Vull, doncs, que quedi clar, que aquesta xerrada que m'ha convidat a fer l'Ateneu no vol esser una lliçó d'història, ja que no pretenc apropar-me al passat recent de Menorca amb l'esperit crític i desapassionat de l'historiador. Ans al contrari, m'hi acostaré des de la parcialíssima posició del qui recorda una cosa com a molt pròxima, del qui va estar compromès amb una idea que va subscriure aleshores, i que potser la continua subscriuint ara, malgrat que tenc la impressió que amb menys apassionament i potser amb algunes matisacions. I les vivències no són història, són, tan sols, testimonis parcials de la realitat, la qual cosa no significa que no siguin útils per ajudar-nos a conèixer el passat històric.

El dia 20 d'abril de 1977 jo rebia de l'Editorial Moll els primers exemplars del meu llibre *"Els menorquins i l'autonomia"*. Ho record perfectament perquè en aquella data la meua esposa donava llum a la nostra filla segona, Blanca, i aquestes coses no s'obliden fàcilment. Doncs bé, tornant al llibre diré que es tracta d'un petit assaig iniciat uns anys enrere -concretament el 1972- quan, a la càtedra de Dret Polític de la Universitat de Barcelona, vaig començar els meus estudis sobre l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears de 1931 del qual res no s'havia publicat encara, estudis que vaig aprofundir des de l'òptima menorquina ja que Menorca -com tots coneixeu- s'havia oposat al text aleshores aprovat. I convenia saber per què.

Vaig haver de retrocedir fins l'any 1912, any en el qual el doctor Frederic Llansó, diputat menorquí al Congrés, promogué un projecte de descentralització administrativa per a les Illes Balears i, a partir d'aquell text, vaig analitzar les diferents actituds dels menorquins davant les estructures politicoadministratives de les Balears en les diferents èpoques, tot destacant en aquest procés dos grans moments: el que abraça de 1912 a 1939, caracteritzat per successives reivindicacions, bé de tipus autonòmic o simplement de tipus descentralitzador; i en segon lloc, el que abraça del 1940 fins al 1976 en el qual les actituds dels menorquins queden marcades per reivindicacions exclusivament descentralitzadores per

raons òbvies del sistema polític que aleshores hi havia a Espanya.

De tot això puc destacar una cosa damunt totes les altres: que al llarg dels últims cent anys hi ha hagut una consciència molt estesa a Menorca segons la qual la Província de les Balears, en la seva estructura tradicional i, per tant, amb la Diputació de Palma de Mallorca, no responia adequadament a la realitat soci geogràfica de les seves terres i dels seus habitants, la qual cosa era constatable per part de gairebé tots els col·lectius menorquins qualsevulla que fos la seva ideologia política.

En aquell llibre oferia un estudi de les diferències de criteri de mallorquins i menorquins respecte de l'Estatut de 1931; analitzava els repetits intents d'aconseguir un règim de Cabildos Insulars per a les Illes Balears i conclouia amb la publicació d'un possible text de bases per a la futura estructuració politicoadministrativa de les Illes Balears davant el repte imminent d'un es Corts que es preveïen com a constituents de la nova democràcia.

En realitat, aquell text que jo presentava al públic lector en el meu llibre no era fruit de la meua collita estrictament particular, sinó que provenia d'una sèrie de reflexions efectuades amb destacats polítics de l'illa durant els mesos anteriors. En efecte, va ser durant les festes de Nadal de 1976 quan ens reunirem a sopar diverses vegades al restaurant de Son Rossinyol un grup d'amics de diferent ideologia política per a parlar del futur polític i autonòmic. Assistírem a la primera reunió Joan Casals, Mateu Seguí, Francesc Tutzó, Mevis Pons, Carlos Mir i jo i, després de parlar de tot i molt, acordàrem de tornar-nos a veure amb un o més esquemes preparats per a fixar el que haurien de ser les línies bàsiques d'un futur règim autonòmic per a Menorca. A la reunió següent, Joan Casals i jo presentàrem per separat sengles esborranys i constatarem que entre un i altre no hi havia diferències substancials. Això va fer que se m'encarregués a mi l'elaboració d'un projecte definitiu en el qual, en no més d'un full, es concretessin les bases principals del que, en la nostra opinió, havia de ser el marc autonòmic de Menorca dins l'estructura de les Illes Balears. El treball que se'm va encarregar no és altre que el publicat en el llibre objecte del meu comentari.

Doncs bé, tornant al llibre, record que, amb motiu de la seva publicació, un periodista del diari *Menorca*, Joan Carles de Nicolás, em va demanar sobre la futura estructuració politicoadministrativa de la Comunitat de les Illes Balears. I jo vaig advertir-li aleshores que la solució no havia de cercar-se tant en el marc de la utopia com en el de la realitat. Concretament declarava al diari que *«Cada isla de las Baleares es una unidad territorial que tiene una personalidad jurídica y política que merece ser reconocida, pero entre los conceptos de Municipio y de Provincia no existe un órgano de representación territorial. La solución ideal -apuntava jo al periodista- sería que cada isla tuviera un Estatuto de Autonomía por separado, eso sería lo más deseable teóricamente para Menorca, pero sabemos con certeza que todo lo que pueda verse desde fuera como un indicio de división del territorio será visto con malos*

ojos por los ciudadanos del Estado Español (aleshores -recordeu- en cercles progressistes mai no s'utilitzava la paraula Espanya). *Considero, pues, que será necesario plantear la situación como si se tratase de redactar tres estatutos, uno para cada isla, juntando los tres en uno cuyo título fuera "Estatuto de las Islas Baleares"»*.

Aquesta explicació que vaig vulgaritzar després amb el símil de tres estatuts amb unes tapes comunes va tenir un cert èxit entre la classe política. Per cert que la darrera vegada que vaig sentir citar aquesta frase meva va ser a Maria Joan Benejam, aleshores diputada autonòmica del PSM en un debat polític no record on. He de reconèixer que em va agradar la cita. Són -no cal dir-ho- petites vanitats de la humana condició.

Doncs bé, les bases que jo fixava en el meu llibre producte d'aquelles converses de Son Rossinyol eren les següents:

«1ª) Donar suport a un règim autonòmic per a les Illes Balears, ja que consideram que, dins les actuals coordenades històriques i sociopolítiques, és aquest el marc més adient.

»2ª) El títol jurídic (possiblement un Estatut) que reconegui i fixi el règim autonòmic per a les Illes Balears haurà de reconèixer també la personalitat politicoadministrativa de Menorca, Mallorca i Eivissa-Formentera, ja que el fet de la insularitat modifica i condiciona el règim politicoadministratiu de la nostra regió tot diferenciant-lo considerablement del que pot establir-se a una regió contínua no formada per illes.

»3ª) La característica principal del règim autonòmic per a les Illes serà la constitució a cadascuna d'un òrgan politicoadministratiu (el Consell Insular), autònom i de base democràtica.

»4ª) Dels respectius Consells Insulars hauran de sorgir els elements que integraran un òrgan interinsular (el Consell General) que representarà la regió nomenada avui "província" de les Balears.

»5ª) El règim autonòmic per a les Illes haurà de reconèixer la cooficialitat de la llengua catalana».

Si comparam aquests principis amb els criteris que han presidit l'actual Estatut observarem algunes coincidències, però també importants discrepàncies, bàsicament les que fan referència als Consells Insulars que en aquella estructuració teòrica i preconstitucional - no ho oblidem- eren autèntics òrgans d'autogovern de la Comunitat, mentre que a l'Estatut de 1983 no ho van ser. Encara que aqueta naturalesa -purament administrativa- es va rectificar notablement a la reforma estatutària de 2007.

Però tornem als fets. Si aquell llibre meu es publicà l'any 1977, si molts diferents llibres sobre autonomia, democràcia i constitució es publicaren aquell mateix any, si un incontenible

fervor popular pareixia amarar tota la ciutadania espanyola (qui, per cert, no recorda aquell magnífic eslògan que cridava *llibertat, amnistia i estatut d'autonomia!*?) fou precisament perquè el mes de setembre de 1976, pocs mesos després de ser nomenat President del Govern Adolfo Suárez, en un discurs televisat al país prometé donar la paraula al poble espanyol. Aquestes foren -recordem-ho- les seves paraules: «*Cuando este pueblo haya hecho sentir su voz se podrán resolver otros grandes problemas políticos con la autoridad que da la representación. Entonces podrán tratarse con rigor temas como la institucionalización de las regiones*».

El cert és que l'autonomia constituí el tema estrella d'aquelles eleccions de 1977. Cap altre se li ha semblat ni possiblement cap altre se li assemblarà en el futur. Els que les vàrem viure intensament mai no oblidarem la sensació que teníem de participar en una cosa realment gran, en un procés que podia transformar radicalment la realitat política espanyola, el qual despertava una il·lusió incontenible i una esperança difícil d'explicar. En realitat teníem la sensació de ser protagonistes d'un moment clau de la història d'Espanya.

És possible que no tots els qui, als mítings, cridaven a favor de l'autonomia sabessin l'abast d'aquesta paraula que defensaven amb tanta passió, però del que no hi ha dubte és que una rara unanimitat planava sobre aquesta paraula, potser com a conseqüència d'una intuïció espontània i natural que feia patent que l'abast de la vertadera llibertat democràtica no podia aconseguir-se si no era com a conseqüència d'una profunda transformació de les estructures centralistes del vell estat unitari.

Tant en la Monarquia com en la República, com després en la Dictadura, els menorquins -si més no alguns menorquins- havien plantejat successives propostes descentralitzadores de la comunitat. Algun cop va ser la manca d'institucions representatives, algun altre el caciquisme ancestral, a vegades el jacobinisme imperant al si de l'estat, els factors que impediren dur a terme aquelles il·lusions i esperances. Però també les dissidències internes, les querelles suïcides, les absurdes incomprensions havien cegat més d'un cop la possibilitat de recobrar -per la via institucional i representativa- les senyes d'identitat d'un poble com el nostre que les necessitava imperiosament. Doncs bé, en aquells moments semblava que tots els ciutadans havíem comprès que l'establiment de la democràcia no consistia tan sols -com he dit, en el restabliment de les llibertats individuals, sinó que precisava també del reconeixement d'unes llibertats col·lectives. Es tractava de superar els vells esquemes nascuts a l'empara de la Revolució Francesa i destacar la idea de *poble*, si més no al mateix nivell que la idea d'*individu* o de *ciudadà* i, per tant, obtenir per a aquell un Estatut que reconegués, en el nou marc constitucional que anàvem a construir, la personalitat col·lectiva del territori, de la comunitat, ben al costat dels drets i les llibertats de les persones.

Però totes les coses tenen sempre un perquè, o si més no hi ha sempre un perquè que

ens ajuda a interpretar els fets. I potser la clau d'aquella labor d'unitat que posteriorment a les eleccions de 1977 duguérem a terme els menorquins es deu a una persona i a un col·lectiu: la persona és Guillem d'Olives Pons, el qui fou el primer senador per Menorca; i el col·lectiu és la Unió de Centre Democràtic.

¿Hauria estat possible aquell il·lusionat treball en comú que duguérem a terme després de les eleccions del 15 de juny de 1977 si el guanyador electe per Menorca -i únic parlamentari menorquí a les Corts- no hagués obert els seus braços a la resta de les forces polítiques de dreta i d'esquerra per a dur a terme un gran esforç en comú? La resposta crec que ha de ser negativa. Vet aquí el seu valor. I fruit d'aquest esforç col·lectiu va ser el denominat Pacte del Toro subscrit per totes les forces polítiques democràtiques del qual he de parlar seguidament.

El Pacte d'El Toro

A quaranta anys del mític "Pacte d'El Toro" no sé si aquest acord va servir de molt, però va tenir, si més no, la virtut de fixar les bases d'una idea i d'un objectiu: allí va delinear-se una concepció clara i precisa de l'autonomia que Menorca desitjava. Que aquesta hagi acabat o no imposant-se, ja és una altra qüestió. Però no hi ha dubte que aquell pacte, subscrit el 10 de juliol de 1977 per totes les forces polítiques menorquines, fixava les esperances d'un poble vers el reconeixement jurídic i polític de la seva personalitat.

A instàncies del senador Guillem d'Olives Pons, ens reunírem dalt El Toro representants d'Aliança Popular (Jesús Camps Cardona i Antoni Cardona Sans), de la Unió del Centre Democràtic (Guillem d'Olives Pons, Juan Antonio Seguí Mercadal, Mateu Seguí Mercadal i Francesc Tutzó Bennassar), del Partit Socialista Obrer Espanyol (Fernando Serrano), del Moviment Socialista de Menorca (Juli Mascaró i el qui subscriu) i del Partit Comunista d'Espanya (Antonio Casero i Miquel Vanrell). Allí, després d'un debat curt, signàrem l'acord que fou publicat el dia següent a la primera pàgina del diari *Menorca*. No va ser-hi present, per un malentès, la Unió Democràtica de les Illes Balears, però el seu representant, Joan Casals, signà el document a Cala Galdana unes hores més tard, com si hagués assistit personalment a la reunió. Posteriorment, s'adheriren al pacte el Partit del Treball d'Espanya i el Moviment Federalista de Menorca.

Després de ser elegit secretari d'aquella improvisada assemblea, jo mateix vaig redactar el text de l'acord, i la veritat és que, en la qüestió bàsica -la comprensiva del número dos del pacte- vaig limitar-me a copiar quasi literalment el text de la proposta que havia publicat com a conclusió del meu llibre *Els menorquins i l'autonomia* (Editorial Moll, 1977), però aquest punt va incrustar-se entre altres dos: el primer, que demanava la constitució d'una Assemblea de Parlamentaris per coordinar i aprovar el Projecte d'Estatut; i el tercer,

que proposava la creació d'una comissió tècnica formada per persones de les tres illes que elaborés el text del Projecte d'Estatut. L'acord concloïa amb una manifestació de voluntat decidida en favor de l'obtenció de l'autonomia i de la constitució d'un Consell General provisional de Menorca el més aviat possible.

Potser érem optimistes i ingenus, però estic convençut que Menorca aconseguí aquell estiu del 1977 el que no havia obtingut en gairebé dos segles: que totes les seves forces polítiques es comprometessin en un esforç col·lectiu per construir la democràcia, per consolidar la llibertat i per garantir l'autonomia de la seva terra. Mai no s'havia plantejat amb tanta fermesa el desig comú d'obtenir unes institucions polítiques que fossin un reflex de la nostra realitat. Mai fins aleshores havia estat possible plantejar el desig d'autonomia per un espectre de persones i col·lectius tan ample.

Al dia següent d'haver-se signat el Pacte d'El Toro, i com a conseqüència de l'acord autonòmic subscrit a Mallorca el 4 de juny de 1977 pels líders dels partits que havien participat en la convocatòria electoral del 15 de juny, va tenir lloc a la Fundació Dragan de Palma una reunió de les forces polítiques de les Balears. Els menorquins volíem anar-hi però no hi havia places d'avió disponibles. Així les coses, Mateu Seguí Mercadal contactà amb el seu germà Andrés i fou en el iot d'aquest, l'*Alcaidús*, que ens desplaçàrem a Mallorca, via Cala Ratjada. En aquella ocasió els viatgers fórem, a més del propietari del iot, que ens va fer de patró, Mateu Seguí, Francesc Tutzó i jo. A Palma ens esperava Guillem d'Olives que, per la seva condició de VIP -esser senador havia de servir per alguna cosa- havia pogut embarcar a l'aeroport de Menorca.

La reunió que tinguérem a Palma va ser caòtica. La desorganització i el desconcert de les forces polítiques mallorquines em va semblar indescriptible. I ben aviat vam intuir que els polítics electes mallorquins (recordeu que tots els diputats ho eren) mostraven un tarannà molt diferent del que ens empenyia a nosaltres. La impressió que vam treure d'aquella assemblea és que de forces polítiques la van convocar per complir amb un compromís previ, però que, en el fons, cap dels diputats (quatre de la UCD i dos del PSOE) i cap dels senadors mallorquins electes (també dels dos mateixos partits) tenien el més petit interès a deixar el futur del debat en mans d'una assemblea de forces polítiques de les Balears. Tot i això, arribàrem un acord que publicà l'endemà la premsa de Menorca. Deia: "La reunió de forces signants del pacte autonòmic de les Illes Balears ha decidit elaborar un Estatut d'Autonomia per Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera, per a dur a terme l'acordat en el pacte autonòmic signat abans de les eleccions. En efecte, ha decidit estructurar la tasca segons l'organigrama següent:

"1er) Que es constitueixin a Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera unes comissions de redacció de l'Estatut, formades per persones qualificades, nomenades per les

forces polítiques de cada illa.

“3on) Que es constituïssin una comissió coordinadora interinsular formada per sis representants de la comissió de Mallorca, tres de Menorca i tres d'Eivissa-Formentera, per les respectives comissions de treball insulars, i que corresponguin als camps jurídic, econòmic i cultural.

“3er) Nomenar per part del PSOE, UCD i UDIB un equip de tres persones que es constituïrà en secretariat permanent que serà l'encarregat de posar en contacte les comissions insulars i interinsulars amb la reunió de forces polítiques de les Illes Balears i amb l'Assemblea de Parlamentaris, si aquesta s'arriba a constituir.

“4rt) Marcar un termini breu perquè les comissions informin a la reunió de les forces polítiques de les Illes Balears de les bases sobre les quals s'ha de fonamentar l'Estatut”.

La veritat és que de poc o de res va servir aquell acord, perquè la voluntat dels parlamentaris electes era d'assumir ells sols el pes de la futura negociació autonòmica. A pesar d'això, nosaltres continuàrem treballant.

La Constitució de l'Assemblea Autonòmica de Menorca

Uns dies més tard, concretament el dissabte dia 16 de juliol, els menorquins ens reunírem a la seu del Foment del Turisme de Menorca per reprendre la tasca. D'aquella reunió -a la qual va assistir Abel Matutes que, com a senador per Eivissa d'Aliança Popular, jugava d'*ofside*- sorgí el compromís de constituir el 18 de juliol (per cert, una dada emblemàtica del franquisme) l'Assemblea Autonòmica de Menorca a la seu de l'Ajuntament de Ciutadella. Així es va fer al llarg d'un acte que la premsa local no dubtà de qualificar com de constitució d'un “*pequeño parlamento isleño*” (com podem veure, l'optimisme d'alguns era notable) en el qual hi participarien tots els partits en proporció als vots obtinguts el 15 de juny.

La seva composició va ser la següent: 12 vots per a la UCD; 5 per al PSOE; 4 per a la US (el futur PSM); 4 per a AP; 1 per a la UDIB i 1 per al PTE. Un total, doncs, de vint-i-nou persones que serien presidides pel senador Guillem d'Olives. Jo vaig esser elegit secretari de l'Assemblea amb el vot unànim de tots els presents, càrrec que vaig ostentar fins al mes d'octubre, quan vaig deixar la política activa per dedicar-me a preparar les oposicions a registrador de la propietat.

L'Assemblea Autonòmica de Menorca fou, en realitat, una il·lusió, una quimera i, per tant, un organisme que no ens va conduir a res decisiu ja que, a pesar dels seus esforços i que aglutinà totes les forces polítiques democràtiques menorquines, no va pesar res -o quasi res- dins la realitat balear. Tot i així, ningú no ens pot prendre la satisfacció d'haver posat la nostra capacitat de treball en aquelles comissions (jurídica, econòmica i cultural), com també en

l'elaboració per part de la primera d'un extensíssim informe que signàrem Miguel Hernández Pons, Josep Antoni Pons Roca, Alberto Saborido García i jo, informe que, després d'aprobat per l'Assemblea en la seva reunió del dia 1 d'octubre de 1977, es publicà íntegre en un extra del diari *Menorca*.

Nosaltres volíem elaborar una proposta menorquina del futur Estatut de les Balears que, contrastada amb les procedents d'Eivissa i Mallorca, pogués tancar el procés amb una redacció conjunta d'un projecte definitiu, l'aprovació del qual correspondria al Parlament Espanyol. Però els que d'alguna manera duguérem el pes d'aquella Assemblea érem conscients de la limitació de les nostres possibilitats (Espanya encara no tenia una Constitució democràtica) i muntàrem una estratègia encaminada a la obtenció d'un règim transitori que facilités l'accés a l'autonomia quan aquesta fos possible i, encara que semblés estrany, ho férem furgant en la Llei de Bases de Règim Local aleshores vigent. Era l'únic que teníem.

De tota manera, convé recordar que no tots els col·lectius representats en aquella Assemblea Democràcia reunida el dia 1 d'octubre de 1977 aprovà la constitució del règim transitori proposat pels juristes. Hi hagué algunes discrepàncies. Abans, però, de ressegar-les, deixeu-me explicar com va néixer la idea d'arbitrar un règim transitori fins l'aprovació d'una Constitució que -segons crèiem- permetria l'autonomia de les nacionalitats i regions espanyoles.

Ho record molt bé. Un dia de finals de juliol, el notari Miquel Hernández Pons va anar a Punta Prima a visitar el seu amic Mateu Seguí Mercadal per tal de tenir amb ell una xerrada entre vells amics i fou precisament allí, al *Casolà d'En Martinet*, on el notari va suggerir a Mateu Seguí, en presència meua, la idea d'arbitrar un règim transitori per a les Balears.

Penseu que en aquells moments ni el Govern, ni tampoc el ministre Clavero Arévalo, havien dit res encara sobre les futures autonomies. I la veritat és que no teníem cap garantia que aquestes s'acabessin constituint. En aquells moments, només Catalunya es debatia entre el desig d'una Generalitat que havia perdut l'any 1936 i la possibilitat d'abastar un règim provisional per al seu territori. Doncs bé, la qüestió del règim transitori, en el cas de Menorca, no tenia altre objectiu que preparar un esquema institucional que servís després per a la possible autonomia, règim que fou exposat a l'Assemblea Autònoma a primers d'agost per la Comissió de juristes que havíem estat nomenats per a elaborar un projecte d'Estatut i, tot i que l'Assemblea posposà la decisió una setmana, ja es va veure clarament que la UDIB, el Moviment Federalista, el PCE i el PTE no es mostrarien favorables al seu establiment. Els dos primers, bàsicament per unes raons de principi que els aconsellava la desaprovació d'una proposta basada en una Llei franquista; els dos últims perquè, a més, s'oposaven a qualsevol règim transitori (la clàssica teoria del tot o res que tants resultats ha donat al llarg de la història). A l'Assemblea celebrada el 19 d'agost, aquests partits -als quals se sumà el PSOE-

argumentaren en contra del parer de la comissió, però el diàleg que sostinguérem durant les setmanes següents llimà les diferències. Respecte de la UDIB, perquè s'acceptaren unes esmenes al text proposat; respecte del Moviment Federalista, perquè, en perdre aquests el debat intern sostingut amb el Moviment Socialista de Menorca (de la fusió dels quals nasqué el PSM) hagueren d'acceptar les tesis d'aquest darrer i els quatre vots de US (*Unidad Socialista* era el nom de la candidatura que havia estat encapçalada pel professor Tierno a la qual donaren suport tant el Moviment Socialista de Menorca com el Moviment Federalista de Menorca) foren favorables a les tesis de la comissió. Només votaren en contra el PCE i el PTE, però no hi feren cap oposició en comprendre la utilitat del règim transitori. Així i tot, com he dit, votaren en contra -¿com havien de votar el mateix que la UCD?- i la proposta del règim transitori s'aprovà.

Tornant al que deia, he d'apuntar que la Comissió de juristes era conscient de dues coses: la primera, que obtenir un Règim transitori (que impliqués la instauració d'institucions provisionals a Mallorca, Menorca i Eivissa -recordeu que aleshores només hi havia la Diputació, amb seu a Mallorca) seria molt útil per a fixar les bases d'una correcta autonomia futura que, en la nostra concepció, havia de passar, bàsicament, pels Consells Insulars; la segona, que això no seria possible sense el recolzament i la pressió dels parlamentaris elegits per les Balears, atès que l'establiment d'un règim especial i transitori no afectava exclusivament a Menorca, sinó al conjunt de l'arxipèlag, la qual cosa exigia la creació simultània dels Consells (provisionals) d'Eivissa-Formentera i de Mallorca. Per això la nostra estratègia es dirigia a treballar i pressionar alhora, d'aquí que els acords adoptats per l'Assemblea fossin els següents:

«1. Pressionar l'Assemblea de Parlamentaris per tal que, consultades les forces polítiques de Mallorca i d'Eivissa-Formentera, assumesqui la voluntat de constituir un règim transitori per a les Illes Balears en base a la normativa vigent, sobretot a la Llei de Bases de l'Estatut del Règim Local.

»2. Pressionar a través dels partits polítics per tal que els Ajuntaments de les Balears emetin els seus informes favorables el més aviat possible.

»3. Pressionar a través dels Parlamentaris per tal que la Diputació Provincial elevi la proposta al Govern, ja que és aquest organisme el que, d'acord amb la Llei, ha de sol·licitar el nou règim.

»4. Pressionar el Ministeri de l'Interior a través dels Parlamentaris de les Balears, amb el suport dels altres parlamentaris de la Nació, per tal que dicti, per Decret-Llei, la regulació especial que, per a les nostres Illes, se sol·liciti.

»5. Urgir, també per mitjà dels nostres Parlamentaris, una nova llei Electoral Municipal

per tal que, després de les eleccions d'hivern, pugui anar-se a la creació dels Consells Generals per elecció democràtica, en els termes que prevegi la nova regulació, atès que, en aquest punt, és inviable el que regula l'actual Llei de Bases de l'Estatut del Règim Local.»

És evident que aquest règim transitori urgia sobretot des del punt de vista de les illes menors ja que, si no era aprovat abans de les eleccions municipals, el que s'elegiria seria la Diputació Provincial, i Menorca i Eivissa haurien d'elegir quatre dels divuit diputats que conformarien aquella Diputació amb seu a Palma de Mallorca; mentre que, de tenir èxit la nostra proposta, s'elegirien ja els Consells Generals a cada illa que, si bé fins la promulgació d'un futur Estatut tindrien competències limitades -les de la Diputació- constituïrien ja els òrgans representatius de les illes, en concordança amb el que posteriorment hauria de regular un futur Estatut.

O sigui que, només el Govern Suárez podia fer alguna cosa al respecte i, potser per això, Miquel Vanrell, en el precís moment en què el PCE s'estava adonant que no era dolent del tot recolzar aquesta idea de constituir un règim provisional que fixés una nova estructura territorial de la província, amb Consells Generals que substituïssin la Diputació a cadascuna de les illes, decidí de publicar un article amb aquest títol: «*¡Que venga Clavero!*» i, mira per on, Clavero vingué al cap de dos o tres dies (i d'aleshores ençà els columnistes del diari *Menorca* començarem a ser cotitzats a escala nacional).

Doncs bé, el ministre per a les Regions havia pactat reunir-se el dia 22 d'octubre amb l'Assemblea de Parlamentaris a la seu de la Diputació de Palma de Mallorca i el mateix dia, a les 13'30, aterrava en el nostre aeroport acompanyat del sots-secretari, senyor Cosculluela Montaner i del Governador Civil de les Balears.

Convocada *ad hoc* l'Assemblea Autonòmica de Menorca, la reunió amb el ministre tingué lloc en una de les sales de la AISS, a la Plaça Miranda. Guillem d'Olives obrí l'acte i va donar la paraula en nom de l'Assemblea al seu vice-president Mateu Seguí Mercadal que parlà sense embuts i amb una sentida convicció. Al llarg del seu parlament, Mateu Seguí estigué brillant i emocionat, també dur en les seves exigències, encara que suau en les formes del discurs. El seu fou un parlament improvisat, un d'aquests discursos-riu en els quals el qui parla buida tot el que duu de dins. Mateu Seguí parlà del doble centralisme de Madrid i de Palma de Mallorca, de la pèrdua de les nostres institucions representatives i, lògicament, de la necessitat de constituir els Consells Insulars el més aviat possible. Tant el parlament del vice-president de l'Assemblea com el que jo vaig tenir l'ocasió de pronunciar en nom de la Comissió tècnico-jurídica, plantejaven dues etapes successives en la constitució de la nostra autonomia. I, com sigui que jo vaig guardar el meu discurs d'aleshores, que reflecteix el sentir d'aquella Assemblea de Menorca, em permetreu que aporti aquí els seus punts principals.

«Es evidente -deja jo al ministre de les Regions- que la autonomía plena de nuestra región, como de las demás regiones españolas, no será posible hasta que la Constitución esté vigente, como reiteradamente usted ha recordado, por lo que un régimen preautonómico no será sino una primera etapa en el camino de la autonomía, una primera etapa que, no obstante, es fundamental porque ha de sentar las bases de lo que queremos y necesitamos para un próximo futuro.

Un régimen preautonómico para las Islas Baleares deberá, pues, tener como premisas fundamentales las siguientes: 1ª) Basarse en la legalidad vigente. 2ª) Reconocer a la isla como entidad de derecho público. 3ª) Crear de las instituciones políticas representativas de la isla y de la región. Y 4ª) Reconocer la lengua catalana, que hablamos todos los ciudadanos de este territorio, como lengua cooficial.

Es evidente, señor ministro, que -como se le ha dicho en reiteradas ocasiones- el camino hacia la autonomía de la región pasa indefectiblemente por la creación de los órganos políticos representativos del territorio insular, es decir, por la creación de los Consells Generals de Mallorca, Menorca e Ibiza-Formentera. Una autonomía, por amplia que fuera, que no contemplara la creación de estos tres órganos de ámbito insular, no nos serviría, sería una autonomía apta, quizá, para una región peninsular, pero no para territorios insulares. Como dijo usted en su reciente viaje a las Canarias, la autonomía pasa por las islas y -allí- evidentemente por los Cabildos Insulares que, de haberse constituido aquí en su momento, nos evitarían en la actualidad considerables problemas.

A pesar de ello -y adecuándonos a la normativa vigente- las Baleares tienen una posibilidad que quizá no tenga otra región española. Las Baleares son la única región a la cual la Ley de Bases del Estatuto del Régimen Local de 19 de noviembre de 1975 dedica un texto concreto, el de la Base 19-tres, que señala con toda claridad que se establecerá en el plazo de un año desde la promulgación del texto articulado de esta ley, un régimen para las islas Baleares.

Tenemos, pues, que el Gobierno no ha de encontrarse con problema alguno para poner en práctica este texto de la Ley de Bases ya que, si bien es cierto que el texto articulado de la ley no ha sido promulgado aun a pesar del mandato de la misma, también lo es que la disposición final primera-dos permite al Gobierno -con el simple trámite de un informe del Consejo de Estado, dictar las disposiciones precisas para la inmediata puesta en vigor de aquellos puntos de la Ley de Bases que así resulte aconsejable, en el supuesto de que ésta sea usada para la configuración del régimen preautonómico para las Islas Baleares.

Así pues, mientras el Gobierno ha tenido que hacer filigranas interpretativas de la legislación vigente para crear la Generalidad provisional de Cataluña y se ha visto imposibilitado de suprimir las cuatro diputaciones catalanas, el Gobierno no tiene problema

legal alguno para estructurar las Islas Baleares de una manera diferente a la actual, es decir, para suprimir la Diputación Provincial y para crear los Consells de Mallorca, Menorca e Ibiza-Formentera, así como el Gran i General Consell, como órgano aglutinador y coordinador de los intereses regionales.

Dos peligros -vaig continuar dient al ministre- tenemos que superar en este momento: el primero, que el régimen preautonómico se intente basar en unas instituciones que no sean de utilidad para el futuro (em referia, naturalment, a la Diputació Provincial); el segundo, que se use como fórmula transitoria la creación única de un Gran i General Consell de las Islas Baleares, no suprimiendo la Diputación, iniciándose una etapa de traspasos sin la creación inmediata de los Consells Generals de Mallorca, Menorca e Ibiza-Formentera. Ninguna de estas dos fórmulas nos sirve, porque nadie debe olvidar, señor ministro, que el régimen ha de ser transitorio y que -como he dicho- la autonomía no pasa primordialmente por el Gran i General Consell, sino por los Consells Generals Insulars. Olvidar esto sería un monstruoso error que no podemos cometer y que, además, no cometeremos.

El éxito y las ventajas del camino propuesto por esta Asamblea están precisamente en que, ajustándolos a la vigente legislación, podríamos construir el marco y las instituciones que queremos para la futura autonomía, aun cuando en esta etapa provisional, estos órganos tuvieran tan sólo las competencias que ostentan, en la actualidad, las diputaciones y aquellas que, mediante una generosa interpretación de la Ley de Bases puedan traspasárseles; y al decir generosa pienso evidentemente en aquella Base 48 que prevé la posibilidad -inédita en la legislación anterior- de transferir funciones, servicios y obras propias de la competencia del Estado con cargo a los presupuestos del mismo, lo cual podría configurar una verdadera preautonomía hasta el día en que las Cortes del Reino hayan legislado acerca de las autonomías regionales.

El régimen preautonómico que la Asamblea Autonómica de Menorca solicita del Gobierno del presidente Suárez está configurado en el documento que le ha sido entregado y que se completa con el dictamen de la Comisión Jurídica, que puede ser utilizado como documento de trabajo. En síntesis, cabría decir que la preautonomía de las Baleares podría dividirse en dos etapas:

1ª) La creación inmediata de los Consells Generals de Mallorca, Menorca e Ibiza-Formentera, así como del Gran i General Consell de les Illes Balears, a la vez que se suprime la Diputación Provincial, todo ello sobre la base de la posibilidad legal que ofrece la legislación vigente. Y

2ª) La constitución definitiva de estos Consells en las próximas elecciones municipales mediante elecciones por sufragio universal de la manera que establecerá la Ley electoral que

-evidentemente- deberá contemplar el caso específico de las Islas Baleares¹.

Concretándonos en el Consell General de Menorca, en esta primera etapa provisional, anterior a las elecciones, debería estar presidido por el Senador por Menorca, única persona legitimada por las urnas en las pasadas elecciones, componiéndose, además, de una Comisión, nombrada por el Gobierno, a propuesta del presidente, hecha de acuerdo con los partidos políticos sobre la base de los resultados de las pasadas elecciones. Esta comisión gestora sería, evidentemente, la encargada de realizar los traspasos y las negociaciones con la Diputación Provincial, en etapa de liquidación.

La segunda etapa del régimen preautonómico se iniciaría con las elecciones municipales y duraría hasta la promulgación del Estatuto de Autonomía para nuestras Islas.

La importancia, pues, del régimen preautonómico estriba, señor ministro, en que la consecución del Estatuto de autonomía no significaría para Menorca ni para ninguna otra de las Baleares y Pitiusas modificación alguna de la estructura regional ni de los órganos que ahora serían creados, sencillamente el Estatuto significaría el autogobierno y la investidura de nuestras instituciones con todas aquellas funciones que en la actualidad son de la exclusiva competencia del Estado y después lo serán de la región.

El dictamen de la Comisión jurídica contempla otros aspectos que sería prolijo destacar aquí, baste decir que deberán ser tenidos en cuenta en el Decreto-Ley que pedimos dicte el Gobierno para establecer un régimen preautonómico en nuestras islas que nos devolverá la personalidad que un día nos fue arrebatada injustamente y que será la base para conseguir la autonomía que todos deseamos el día en que el derecho de los pueblos al autogobierno no sea simplemente un principio que se mueva en el terreno de "lege ferenda", sino un principio de "lege data" que esté contenido en nuestra Constitución.

Menorca, señor ministro, tiene derecho a la personalidad y el Gobierno puede y debe hacer que ésta le sea reconocida.»

Com podem veure, les nostres idees eren clares i, si bé és cert que el règim que finalment es constituí no seguí fidelment la nostra proposta, sí és evident que aquesta influí de manera decisiva en la configuració del règim preautonòmic i autonòmic de les Balears.

Durant la tardor de 1977 se produïren diverses reunions a Mallorca de les Comissions tècniques que -com a conseqüència de l'acord adoptat a la Fundació Dragan- elaboraren diferents textos fins que se'n va fixar un de definitiu que publicà el diari *Menorca* el 12 de novembre. L'última reunió tingué lloc al Col·legi d'Advocats de Palma. Hi érem presents Mariano Llobet i Alonso Marí, per Eivissa; Ignasi Ribas, Rafael Gil Mendoza, Miquel Massot,

¹Aquest punt s'acomplí exactament, ja que la Llei d'Eleccions Locals fou la que va crear els Consells Insulars gràcies a una esmena que introduí el Diputat per les Balears, el notari Raimundo Clar Garau al qual, per això, els menorquins hem d'estar agraïts enormement.

Guillem Colom i el senyor Mulet, per Mallorca. Jo vaig esser l'únic representant menorquí que vaig assistir-hi.

La proposta va lliurar-se a l'Assemblea de Parlamentaris per a la seva discussió a fi que ells iniciessin el procés que nosaltres, en nom de les forces democràtiques de les Balears, havíem sol·licitat.

El text del Reial Decret que proposàvem (recordeu que la democràcia espanyola es constituí a cops de Reial Decret) establia el desenvolupament d'un nou règim administratiu per a les Balears dividit en dues fases consecutives: una primera, de caràcter provisional, que abraçava des de l'entrada en vigor del règim preautonòmic fins a la celebració de les eleccions municipals, i una segona etapa -que tindria caràcter definitiu dins de la provisionalitat- que abraçaria el període comprès entre les eleccions municipals i la definitiva aprovació de l'Estatut d'autonomia.

El text proposat implicava, doncs, la creació immediata dels Consells Insulars, que en aquella concepció de l'autonomia, havien d'esdevenir vertaders protagonistes de la vida política, i també d'un Gran i General Consell o Consell Interinsular que actuaria com a òrgan coordinador dels interessos generals amb una composició que evités la preponderància d'una illa sobre les altres. Durant la preautonomia només estarien en joc les competències de la Diputació i, aprovat l'Estatut, ja s'ampliaren aquelles competències en els termes que el propi Estatut acordés.

Record que ens sentíem molt satisfets per l'èxit aconseguit. Des d'aquell moment tot estava en mans dels parlamentaris i, per suposat, del Govern de la Nació.

La modificació dels nostres esquemes

Reunida l'Assemblea de Parlamentaris, molt aviat sorgiren els primers problemes. Per dues raons: perquè aquests -autèntics dipositaris de la representació popular- mai no miraren amb bons ulls la tasca duta a terme per aquestes Assemblees parademocràtiques i, perquè el tema de la composició paritària o proporcional del Consell Interinsular va sorgir amb brots de gran duresa dialèctica.

No és ara el moment d'introduir aquesta qüestió, i assenyalaré tan sols que l'Assemblea de Parlamentaris arribà finalment a un acord en una reunió celebrada a l'Ajuntament de Ciutadella el 12 de desembre de 1977 en la qual s'aprovà el «*Proyecto de régimen transitorio para la autonomía de las Islas Baleares*» (text que és publicat al meu llibre *La Comunitat Autònoma de les Illes Balears*, Bosch, Casa Editorial, Barcelona 1995).

Ara bé, molt pocs dies després d'aprovat aquest projecte, sorgí la sorpresa en mostrar el Govern les seves discrepàncies amb el text elaborat pels parlamentaris, que anava -com he

dit- en la línia dels criteris traçats per l'Assemblea de les Forces Polítiques de les Balears, la qual, a la vegada, havia estat molt influïda per la tasca de l'Assemblea Autònoma de Menorca. Aquestes discrepàncies es concretaven, sintèticament, en els següents punts:

a) No era possible, en opinió del Govern, que el Decret-Llei instaurador d'un règim transitori o preautonòmic entrés en la organització de l'Administració Local de les Illes Balears.

b) No s'estimava oportú que l'organigrama preautonòmic s'establís sobre l'Administració Local (en concret sobre els Consells Insulars i el Consell General Interinsular la constitució del qual es preveia).

c) Per al Govern, hauria de constituir-se un òrgan preautonòmic de caràcter executiu per damunt de l'administració local.

d) Aquest òrgan, en opinió del Govern, havia d'estar compost majoritàriament pels parlamentaris.

Davant aquest primer escull sorgiren novament les discrepàncies entre les forces polítiques interinsulars, fins que, seguint les directrius marcades pel Govern, a través del Ministeri de les Regions, el 13 de març de 1978, l'Assemblea de Parlamentaris aprovava - aquest cop a Eivissa- un text que, amb lleus modificacions, constituí el Decret-Llei de 13 de juny de 1978 que consagrava un règim preautonòmic a les Illes Balears.

Aquest règim preautonòmic instituïa el Consell General Interinsular i els Consells Insulars de Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera, tot avançant-se a la Constitució, si bé es remetia a aquesta, i a la Llei d'Eleccions Locals, per a la seva instauració definitiva. El Reial Decret-Llei en realitat només posava en marxa el Consell General Interinsular, que estaria compost provisionalment per quinze membres elegits pels parlamentaris de les Balears, a proposta de cada grup parlamentari, amb l'exigència que cada illa tingués, si més no, tres representants. El dit organisme preautonòmic fou constituït solemnement al Castell de Bellver el 28 de juliol de 1978 en un acte presidit pel titular de la cartera de les Regions, senyor Clavero Arévalo.

Així, doncs, començà per a Menorca el canvi d'un sistema polític i administratiu que fins aleshores no reconeixia la personalitat jurídica ni territorial de l'illa, i que ha conclòs amb l'Estatut d'Autonomia de 1983 (modificat el 2007), el qual, amb millor o pitjor fortuna, ha configurat les institucions autonòmiques que tenim avui.

Josep M. Quintana²

² Conferència dictada a l'Ateneu de Maó el 18 de maig de 2018 en el marc de les "Tertúlies de l'Ateneu".